

Вікова динаміка національної самореалізації особистості в юності

Spivak L.M. Age dynamics of young person's national self-realization / L.M. Spivak // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 27. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 546–557.

Л.М. Співак. Вікова динаміка національної самореалізації особистості в юності. У статті розкрито теоретико-експериментальні результати вивчення вікової динаміки національної самореалізації особистості в юності. У контексті розвитку національної самосвідомості особистості юнацького віку висвітлено сутність її національної самореалізації. Презентовано психодіагностичну методичку дослідження національної самореалізації в юнацтва, визначено показники та рівні цього феномена. Емпірично встановлено, що більшість юнаків і дівчат характеризуються високим і середнім рівнями національної самореалізації майже за усіма показниками, окрім «носіння національного одягу». Зокрема найбільшу кількість респондентів з високим рівнем національної самореалізації за 5-6 показниками виявлено у вікових діапазонах 19-20 рр. («набуття знань мови моєї нації», «проживання на території моєї нації», «повага до історичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «національна гідність», «набуття знань національної культури, традицій») та 17-18 рр. («гордість щодо культурних надбань моєї нації», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації», «носіння національного одягу», «участь у національних святах», «прагнення підтримувати національні ідеали»). Із середнім рівнем національної самореалізації максимальною щодо кількісних даних за 7 показниками виявилася група молоді віком 17-18 рр. («повага до історичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «набуття знань національної культури, традицій», «набуття знань історії моєї нації», «проживання на території моєї нації», «турбота про національні інтереси», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації»). Однак чітких тенденцій вікової динаміки за жодним з показників національної самореалізації особистості в юності не виявлено.

Ключові слова: національна самосвідомість, національна самореалізація, особистість, вікова динаміка, юнацький вік.

Л.Н. Співак. Возрастная динамика национальной самореализации личности в юности. В статье раскрыты теоретико-экспериментальные

результаты изучения возрастной динамики национальной самореализации личности в юности. В контексте развития национального самосознания личности юношеского возраста освещена сущность её национальной самореализации. Представлена психодиагностическая методика исследования национальной самореализации у юношества, определены показатели и уровни этого феномена. Эмпирически установлено, что большинство юношей и девушек характеризуются высоким и средним уровнями национальной самореализации почти по всем показателям, кроме «ношение национальной одежды». В частности наибольшее количество респондентов с высоким уровнем национальной самореализации по 5-6 показателям выявлено в возрастных диапазонах 19-20 лет («приобретение знаний языка моей нации», «проживание на территории моей нации», «уважение к историческому прошлому моей нации», «наследование национальных традиций», «национальное достоинство», «приобретение знаний национальной культуры, традиций») и 17-18 лет («гордость относительно культурных приобретений моей нации», «гордость за спортивные и культурные достижения представителей моей нации», «ношение национальной одежды», «участие в национальных праздниках», «стремление поддерживать национальные идеалы»). Со средним уровнем национальной самореализации максимальной относительно количественных данных по 7 показателям оказалась группа молодёжи в возрасте 17-18 лет («уважение к историческому прошлому моей нации», «наследование национальных традиций», «приобретение знаний национальной культуры, традиций», «приобретение знаний истории моей нации», «проживание на территории моей нации», «забота о национальных интересах», «гордость за спортивные и культурные достижения представителей моей нации»). Однако четких тенденций возрастной динамики ни по одному из показателей национальной самореализации личности в юности не обнаружено.

Ключевые слова: национальное самосознание, национальная самореализация, личность, возрастная динамика, юношеский возраст.

Постановка проблеми. На тлі сьогодення невпинна інтенсифікація інтеграційних, суспільно-політичних і соціально-економічних трансформацій актуалізує для кожної держави проблему національної самосвідомості її громадян. Адже від рівня розвитку цього феномена та його конструктів залежить як характер зовнішніх відносин нації, так і соціально-економічний розвиток держави. Розв'язання окресленої проблеми у просторі психологічної науки конкретизується через першочергове теоретико-експериментальне дослідження її найважливіших аспектів на певних вікових етапах, а саме – динаміки національної самореалізації особистості в юності як значущої складової процесу розвитку національної самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу масиву наукових робіт з проблеми розвитку національної

самосвідомості юнацтва, які були виконані в межах вікової психології і вже презентувалися нами раніше [3], засвідчили, що зарубіжні та вітчизняні психологи не вивчали такий її аспект, як вікова динаміка національної самореалізації особистості в юності, що й стало метою нашого науково-практичного дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Учені (Л.І. Божович, В.С. Мухіна, Л.А. Снігур, В.Ю. Хотинець та ін.) постулювали, що юнацький вік є сенситивним для розвитку національної самосвідомості. Так, віковий період від 17 до 22 років характеризується інтенсивним розвитком суспільних рис «Я»; глибокою рефлексією юнацтва щодо власної участі як громадянина і представника конкретної нації у соціальних процесах, які відбуваються у межах своєї держави, зокрема, та світу в цілому; становленням світогляду і внутрішньої позиції. Розвиток національної самосвідомості особистості в юності є процесом її самоусвідомлення, самовизначення, самооцінювання, самоствавлення, самоствердження і самореалізації як представника конкретної нації, носія низки суб'єктивних (суспільна національна свідомість, національний характер) і об'єктивних (мова, культура, територія проживання, держава з конкретним політичним самоврядуванням та економічним розвитком) ознак цієї нації. Результатом такого процесу є цілісне й інтегроване національне «Я», що містить систему усвідомлених уявлень та емоційно-ціннісних ставлень особистості стосовно себе як представника і суб'єкта конкретної нації, носія її цінностей; згідно з якими вона регулює власні дії, вчинки й самореалізується у системах між- і внутрішньонаціональних відносин. З огляду на позицію Л.О. Коростильової (1997, 2001), ми розуміємо національну самореалізацію особистості як її самоздійснення власного національного «Я» засобами особистих зусиль і спільних взаємодій з представниками своєї та інших націй.

З метою емпіричного вивчення вікової динаміки національної самореалізації юнацтва було застосовано модифіковану нами методику В.В. Антоненко [1, с. 94–102]. Цю методику склали твердження, які стосуються основних показників досліджуваного феномена згідно з презентованими вище суб'єктивними та об'єктивними ознаками нації, що забезпечило її змістову валідність. Також методика перевірялася на надійність, яку засвідчила стійкість результатів, що були одержані після повторних тестувань юнаків і юнок. Респондентам пропонувалося уважно прочитати твердження, які презентували такі позиції: «повага

до історичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «національна гідність», «набуття знань мови моєї нації», «набуття знань національної культури, традицій», «гордість щодо культурних надбань моєї нації», «участь у національних святах», «носіння національного одягу», «набуття знань історії моєї нації», «проживання на території моєї нації», «спілкування мовою моєї нації», «турбота про національні інтереси», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації», «набуття знань про національні ідеали», «прагнення підтримувати національні ідеали». Після цього вони визначали, чи властива їм кожна з цих позицій, використовуючи одну з таких оцінок, які водночас засвідчили конкретний рівень національної самореалізації юнацтва: «Це стійко вкоренилось в мені» – високий; «Це певною мірою властиве мені» – середній; «Це не властиве мені» – низький. Відповіді фіксувалися в бланку знаком «+».

Емпіричною базою дослідження стали результати методики з вивчення національної самореалізації, які було отримано впродовж 2012-2013 рр. засобом психологічного діагностування студентів денної та заочної форм навчання вищих навчальних закладів Києва, Луганська, Рівного, Кам'янця-Подільського і Бердянська. Вибірку склали 1303 особи 17-22 рр., зокрема: 263 – 17-18 рр., 261 – 18-19 рр., 259 – 19-20 рр., 262 – 20-21 рр., 258 – 21-22 рр. За національністю усі респонденти є українцями. Статистична значущість вікових відмінностей щодо національної самореалізації юнацтва встановлювалася за допомогою критерію ϕ^* – кутове перетворення Фішера [2]. Відмітимо, що емпіричні значення критерію ϕ^* для рівня статистичної значущості $p \leq 0,01$ позначено *; для $p \leq 0,05$ – **.

Емпірично констатовано, що за показником «повага до історичного минулого моєї нації» найбільша кількість осіб вирізняються середнім рівнем самореалізації (17-18 рр. – 64,26 %; 21-22 рр. – 59,3 %; 18-19 рр. – 57,47 %; 20-21 рр. – 54,2 %; 19-20 рр. – 52,9 %); значно менша – високим (19-20 рр. – 43,63 %; 20-21 рр. – 43,13 %; 17-18 рр. – 35,74 %; 21-22 рр. – 33,72 %; 18-19 рр. – 32,57 %) і найменша – низьким (18-19 рр. – 9,96 %; 21-22 рр. – 6,98 %; 19-20 рр. – 3,47 %; 20-21 рр. – 2,67 %). Статистично значущі відмінності зафіксовано на усіх рівнях: високому – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\phi^*=1,839^{**}$); 17-18 рр. і 20-21 рр. ($\phi^*=1,73^{**}$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\phi^*=2,588^*$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\phi^*=2,481^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\phi^*=2,308^{**}$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\phi^*=2,2^{**}$); середньому – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\phi^*=2,65^*$);

17-18 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,36^*$); низькому – 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,056^*$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=3,59^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,819^{**}$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,349^*$).

За показником «успадкування національних традицій» більша частина респондентів мають середній (69,2 % 17-18 рр.; 58,24 % 18-19 рр.; 55,04 % 21-22 рр.; 54,2 % 20-21 рр.; 47,49 % 19-20 рр.); значно менша – високий (46,72 % 19-20 рр.; 38,17 % 20-21 рр.; 34,88 % 21-22 рр.; 31,8 % 18-19 рр.; 26,24 % 17-18 рр.), найменша – низький (10,08 % 21-22 рр.; 9,96 % 18-19 рр.; 7,63 % 20-21 рр.; 5,79 % 19-20 рр.; 4,56 % 17-18 рр.) рівні самореалізації. Статистично значущими є такі відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=4,912^*$); 17-18 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,956^*$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,5^*$); 19-20 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=1,963^{**}$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,74^*$); середній – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,621^*$); 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=5,072^*$); 17-18 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=3,551^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=3,355^*$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,451^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,705^{**}$); низький – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,426^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,454^*$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,801^{**}$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,83^{**}$).

Стосовно самореалізації юнацтва за показником «національна гідність» встановлено значну кількість респондентів з високим (53,67 % 19-20 рр.; 50,76 % 20-21 рр.; 50,19 % 17-18 рр.; 40,7 % 21-22 рр.; 37,17 % 18-19 рр.) і середнім (56,7 % 18-19 рр.; 51,55 % 21-22 рр.; 46,18 % 20-21 рр.; 45,25 % 17-18 рр.; 42,47 % 19-20 рр.) рівнями; найменшу – з низьким (7,75 % 21-22 рр.; 6,13 % 18-19 рр.; 4,56 % 17-18 рр.; 3,86 % 19-20 рр.; 3,06 % 20-21 рр.). Між цими даними зафіксовано такі статистично значущі відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=3,01^*$); 17-18 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,18^{**}$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,797^*$); 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=3,145^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,967^*$); середній – 17-18 рр. та 18-19 рр. ($\varphi^*=2,632^*$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,249^*$); 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,401^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,08^{**}$); низький – 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=1,658^{**}$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,91^{**}$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,417^*$).

За показником «набуття знань мови своєї нації» найбільша кількість юнаків і юнок характеризуються високим (17-18 рр. – 78,71 %; 18-19 рр. – 76,63 %; 19-20 рр. – 77,22 %; 20-21 рр. – 73,66 %; 21-22 рр. – 73,64 %) і значно менша – середнім (17-18 рр. – 21,29 %; 18-19 рр. – 23,37 %; 19-20 рр. – 22,01 %; 20-21 рр. – 25,57 %; 21-22 рр. – 25,58 %) рівнями самореаліза-

ції. Низький рівень самореалізації за цим показником констатовано у невеликої кількості досліджуваних з окремих вікових діапазонів – 0,78 % осіб 21-22 рр. і по 0,77 % – 19-20 рр. і 20-21 рр. Статистично значущими виявилися наступні відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=1,957^{**}$); 17-18 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=1,951^{**}$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,634^*$); 19-20 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,626^*$); середній – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=1,969^{**}$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,735^*$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,047^{**}$); низький – 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,331^*$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,984^{**}$).

Порівняно з попередньо розкритими даними, за показником «спілкування мовою моєї нації» зафіксовано дещо меншу кількість респондентів з високим і незначною мірою більшу із середнім та низьким рівнями самореалізації. А саме, високий рівень виявлено у 58,53 % юнаків і дівчат віком 21-22 рр.; 57,14 % 19-20 рр.; 56,87 % 20-21 рр.; 50,19 % 17-18 рр.; 45,98 % 18-19 рр.; середній – у 47,53 % 17-18 рр.; 40,99 % 18-19 рр.; 35,66 % 21-22 рр.; 33,6 % 19-20 рр.; 33,59 % 20-21 рр.; низький – у 13,03 % 18-19 рр.; 9,54 % 20-21 рр.; 9,26 % 19-20 рр.; 5,81 % 21-22 рр.; 2,28 % 17-18 рр. Статистично значущі відмінності встановлено між кількісними даними з таких вікових діапазонів: високий рівень – 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,906^{**}$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,531^*$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,493^*$); 18-19 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,859$); середній – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,244^*$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=3,254^{**}$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,739^*$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=1,744^{**}$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=1,749^{**}$); низький – 17-18 рр. та 18-19 рр. ($\varphi^*=4,967^*$); 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=3,61^*$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=3,7^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,077^{**}$); 18-19 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,87^*$).

За показником «набуття знань національної культури, традицій» майже половина респондентів характеризуються високим (19-20 рр. – 62,93 %; 17-18 рр. – 52,47 %; 20-21 рр. – 50 %; 21-22 рр. – 49,22 %; 18-19 рр. – 44,83 %) і майже стільки ж середнім (17-18 рр. – 54,25 %; 18-19 рр. – 52,11 %; 20-21 рр. – 47,33 %; 21-22 рр. – 45,74 %; 19-20 рр. – 33,6 %) рівнями самореалізації. Низький рівень виявлено у невеликої кількості досліджуваних, а саме – 5,04 % 21-22 рр.; 3,47 % 19-20 рр.; 3,06 % 18-19 рр.; 2,67 % 20-21 рр.; 2,28 % 17-18 рр. Статистично значущими є відмінності між наступними кількісними даними: високий рівень – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,41^*$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=4,162^*$); 19-20 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,979^*$); 19-20 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=3,149^*$); середній – 17-18 рр. і 19-20 рр.

($\varphi^*=2,719^*$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=4,287^*$); 19-20 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=3,196^*$); 19-20 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,819^*$); низький – 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,678^{**}$).

За показником «гордість щодо культурних надбань моєї нації» високий рівень самореалізації мають: 57,03 % осіб 17-18 рр.; 52,51 % 19-20 рр.; 46,94 % 20-21 рр.; 44,96 % 21-22 рр.; 44,83 % 18-19 рр.; середній – 52,11 % 18-19 рр.; 49,24 % 20-21 рр.; 44,19 % 21-22 рр.; 42,86 % 19-20 рр.; 38,41 % 17-18 рр. Низький рівень помічено у 10,85 % респондентів 21-22 рр.; 4,63 % 19-20 рр.; 4,56 % 17-18 рр.; 3,82 % 20-21 рр.; 3,06 % 18-19 рр. Між отриманими даними зафіксовано такі статистично значущі відмінності: на високому рівні – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,793^*$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,314^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,739^*$); 18-19 рр. й 19-20 рр. ($\varphi^*=1,756^{**}$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,705^{**}$); на середньому – 17-18 рр. та 18-19 рр. ($\varphi^*=3,159^*$); 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,947^{**}$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,497^*$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,109^{**}$); 18-19 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,8^{**}$); на низькому – 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,75^{**}$); 18-19 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=3,634^*$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,74^*$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=3,204^*$).

Найбільші кількісні дані стосовно високого рівня самореалізації за показником «участь у національних святах» було констатовано в осіб віком 17-18 рр. (33,08 %) і 19-20 рр. (28,57 %); дещо менші – 21-22 рр. (26,74 %); 20-21 рр. (25,57 %) та 18-19 рр. (24,9 %). Порівняно з високим, середнім рівнем вирізняється значно більше респондентів – 58,3 % 19-20 рр.; 55,04 % 21-22 рр.; 53,44 % 20-21 рр.; 52,87 % 18-19 рр.; 50,19 % 17-18 рр. Низький рівень встановлено у 22,23 % молоді 18-19 рр.; 20,99 % 20-21 рр.; 18,22 % 21-22 рр.; 16,73 % 17-18 рр. і 13,13 % 19-20 рр. Статистично значущими є наступні відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,072^{**}$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=1,89^{**}$); середній – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,862^{**}$); низький – 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,736^*$); 19-20 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,408^*$).

Високий рівень самореалізації за показником «носіння національного одягу» встановлено у: 16,34 % осіб 17-18 рр.; 14,5 % 20-21 рр.; 12,35 % 19-20 рр.; 10,08 % 21-22 рр.; 6,9 % 18-19 рр.; середній – 44,96 % 21-22 рр.; 44,27 % 20-21 рр.; 43,63 % 19-20 рр.; 41,76 % 18-19 рр.; 38,41 % 17-18 рр.; низький – 51,34 % 18-19 рр.; 45,25 % 17-18 рр.; 44,96 % 21-22 рр.; 44,02 % 19-20 рр.; 41,23 % 20-21 рр. За цим показником зафіксовано такі статистично значущі відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і

18-19 рр. ($\varphi^*=3,422^*$); 17-18 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,1^{**}$); 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,144^{**}$); 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,847^*$); низький – 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,665^{**}$); 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,321^*$).

Більшість респондентів характеризуються високим (47,49 % 19-20 рр.; 43,13 % 20-21 рр.; 42,96 % 17-18 рр.; 42,25 % 21-22 рр.; 40,23 % 18-19 рр.) і середнім (57,04 % 17-18 рр.; 53,81 % 20-21 рр.; 50,57 % 18-19 рр.; 49,22 % 21-22 рр.; 46,72 % 19-20 рр.) рівнями самореалізації за показником «набуття знань історії моєї нації». Низький рівень помічено у небагатьох досліджуваних: 9,2 % 18-19 рр.; 8,53 % 21-22 рр.; 5,79 % 19-20 рр. і 3,06 % 20-21 рр. Статистично значущими є відмінності між такими кількісними даними: високий рівень – 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,676^{**}$); середній – 17-18 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,353^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,78^{**}$); низький – 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,996^*$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,714^*$).

Високий рівень самореалізації за показником «проживання на території моєї нації» встановлено у: 71,04 % юнаків і дівчат 19-20 рр.; 66,79 % 20-21 рр.; 65,9 % 18-19 рр.; 61,98 % 17-18 рр.; 60,09 % 21-22 рр.; середній – 37,2 % 21-22 рр.; 35,74 % 17-18 рр.; 31,3 % 20-21 рр.; 28,74 % 18-19 рр.; 25,87 % 19-20 рр.; низький – 5,36 % 18-19 рр.; 3,09 % 19-20 рр.; 2,71 % 21-22 рр.; 2,28 % 17-18 рр.; 1,91 % 20-21 рр. Статистично значущими є наступні відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,182^{**}$); 19-20 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,615^*$); середній – 17-18 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=2,433^*$); 18-19 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,062^{**}$); 19-20 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,774^*$); низький – 17-18 рр. та 18-19 рр. ($\varphi^*=1,888^{**}$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,195^{**}$).

За показником «турбота про національні інтереси» високим рівнем самореалізації вирізняються: 24,42 % осіб віком 21-22 рр.; 21,76 % 20-21 рр.; 21,62 % 19-20 рр.; 21,29 % 17-18 рр.; 14,57 % 18-19 рр.; середнім – 61,98 % 17-18 рр.; 60,53 % 18-19 рр.; 59,92 % 20-21 рр.; 59,3 % 21-22 рр.; 58,3 % 19-20 рр.; низьким – 24,9 % 18-19 рр.; 20,08 % 19-20 рр.; 18,32 % 20-21 рр.; 16,73 % 17-18 рр.; 16,28 % 21-22 рр. Зафіксовано статистично значущі відмінності між такими кількісними даними: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,218^{**}$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,087^{**}$); 18-19 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,836^*$); низький – 17-18 рр. та 18-19 рр. ($\varphi^*=2,323^*$); 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=1,841^{**}$); 18-19 рр. й 21-22 рр. ($\varphi^*=2,438^*$).

Розкриваючи отримані дані за показником «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації»,

відзначимо, що високим (46,18 % 20-21 рр.; 44,02 % 19-20 рр.; 40,3 % 17-18 рр.; 39,93 % 21-22 рр.; 36,4 % 18-19 рр.) і середнім (50,57 % 18-19 рр.; 50,19 % 17-18 рр.; 50,19 % 19-20 рр.; 49,22 % 21-22 рр.; 43,13 % 20-21 рр.) рівнями самореалізації характеризуються значна частина юнаків і дівчат. Низький рівень за цим показником мають: 13,03 % осіб 18-19 рр.; 10,85 % 21-22 рр.; 10,69 % 20-21 рр.; 9,51 % 17-18 рр.; 5,79 % 19-20 рр. Статистично значущими є наступні відмінності: високий рівень – 18-19 рр. і 19-20 рр. ($\varphi^*=1,779^{**}$); 18-19 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,287^{**}$); середній – 18-19 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=1,727^{**}$); низький – 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,873^*$); 19-20 рр. і 20-21 рр. ($\varphi^*=2,054^{**}$); 19-20 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=2,126^{**}$).

Високий рівень самореалізації за показником «набуття знань про національні ідеали» констатовано у: 33,08 % респондентів 17-18 рр.; 30,53 % 20-21 рр.; 25,67 % 18-19 рр.; 23,55 % 19-20 рр.; 22,09 % 21-22 рр.; середній – 58,53 % 21-22 рр.; 55,6 % 19-20 рр.; 53,44 % 20-21 рр.; 52,87 % 18-19 рр.; 50,19 % 17-18 рр.; низький – 21,46 % 18-19 рр.; 20,85 % 19-20 рр.; 19,38 % 21-22 рр.; 16,73 % 17-18 рр.; 16,03 % 20-21 рр. Встановлено й такі статистично значущі відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=1,866^{**}$); 17-18 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=2,41^*$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,819^*$); 19-20 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=1,769^{**}$); 20-21 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=2,178^{**}$); середній – 17-18 рр. та 21-22 рр. ($\varphi^*=1,906^{**}$).

За показником «прагнення підтримувати національні ідеали» високим рівнем самореалізації вирізняються 28,52 % осіб 17-18 рр.; 27,41 % 19-20 рр.; 25,57 % 20-21 рр.; 23,64 % 21-22 рр.; 20,69 % 18-19 рр.; середнім – 51,91 % 20-21 рр.; 51,55 % 21-22 рр.; 50,57 % 18-19 рр.; 49,81 % 19-20 рр.; 42,96 % 17-18 рр.; низьким – 28,74 % 18-19 рр.; 28,52 % 17-18 рр.; 24,81 % 21-22 рр.; 22,78 % 19-20 рр.; 22,52 % 20-21 рр. Статистично значущими є наступні відмінності: високий рівень – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=2,072^{**}$); 18-19 рр. та 19-20 рр. ($\varphi^*=1,79^{**}$); середній – 17-18 рр. і 18-19 рр. ($\varphi^*=1,751^{**}$); 17-18 рр. та 20-21 рр. ($\varphi^*=2,051^{**}$); 17-18 рр. і 21-22 рр. ($\varphi^*=1,974^{**}$).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, одержані експериментальні результати засвідчили, що в цілому більшість юнаків і юнок 17-22 р. вирізняються високим і середнім рівнями національної самореалізації майже за всіма показниками. Так, найбільші кількісні дані зафіксовано за показниками: високий рівень – «набуття знань мови моєї нації», «проживання на території моєї нації»; середній – «повага до іс-

торичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «участь у національних святах», «набуття знань історії моєї нації», «турбота про національні інтереси», «набуття знань про національні ідеали». Зокрема найбільшу кількість респондентів з високим рівнем національної самореалізації за 5-6 показниками виявлено у діапазонах 19-20 рр. («набуття знань мови моєї нації», «проживання на території моєї нації», «повага до історичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «національна гідність», «набуття знань національної культури, традицій») та 17-18 рр. («гордість щодо культурних надбань моєї нації», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації», «носіння національного одягу», «участь у національних святах», «прагнення підтримувати національні ідеали»); за 2 показниками – у проміжках 20-21 рр. («повага до історичного минулого моєї нації», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації») і 21-22 рр. («спілкування мовою моєї нації», «турбота про національні інтереси»). Із середнім рівнем національної самореалізації максимальною щодо кількісних даних за 7 показниками виявилася група молоді віком 17-18 рр. («повага до історичного минулого моєї нації», «успадкування національних традицій», «набуття знань національної культури, традицій», «набуття знань історії моєї нації», «проживання на території моєї нації», «турбота про національні інтереси», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації»); за 5 показниками – 21-22 рр. («носіння національного одягу», «проживання на території моєї нації», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації», «набуття знань про національні ідеали», «прагнення підтримувати національні ідеали»); за 4 показниками – 18-19 рр. («національна гідність», «набуття знань мови моєї нації», «гордість щодо культурних надбань моєї нації», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації»); за 2 показниками – 19-20 рр. («участь у національних святах», «гордість за спортивні та культурні досягнення представників моєї нації») і 20-21 рр. («носіння національного одягу», «прагнення підтримувати національні ідеали»). Однак чітких динамічних тенденцій за жодним з показників національної самореалізації особистості в юності не виявлено. Водночас значний інтерес має такий перспективний напрям досліджуваної проблеми як соціально-психологічні чинники виявлених відмінностей, що стане предметом наступних наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Психологічні закономірності розвитку громадянської спрямованості особистості / М.Й. Боришевський, Т.М. Яблонська, В.В. Антоненко та ін. – К. : Міленіум, 2006. – С. 94–102.
2. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб. : ООО «Речь», 1998. – 350 с., ил.
3. Співак Л.М. Вивчення особливостей національної самосвідомості особистості юнацького віку в сучасних вітчизняних психологічних дослідженнях / Л.М. Співак // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – № 34 (58). – С. 94–99.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Psykholohichni zakonomirnosti rozvytku hromadyans'koyi spryamovanosti osobystosti / M.Y. Boryshevs'kyu, T.M. Yablons'ka, V.V. Antonenko ta in. – K. : Milenium, 2006. – P. 94–102.
2. Sidorenko E.V. Metody matematycheskoy obrabotky v psykholohyy / E.V. Sidorenko. – SPb. : ООО «Rech'», 1998. – 350 p., yl.
3. Spivak L.M. Vyvchennya osoblyvostey natsional'noyi samosvidomosti osobystosti yunats'koho viku v suchasnykh vitchyznyanykh psykholohichnykh doslidzhennyakh / L.M. Spivak // Naukovyychasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriya 12. Psykholohichni nauky: zb. nauk. prats'. – K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 2011. – № 34 (58). – P. 94–99.

L.M. Spivak. Age dynamics of young person's national self-realization. The article deals with the theoretical and experimental results of the study of the dynamics of young person's national self-realization. Within the development of young person's national self-consciousness the essence of young person's national self-realization has been highlighted. Psycho-diagnostic methods applied to the study of young person's national self-realization have been presented; the characteristics and levels of this phenomenon have been described. It has been empirically found that most young males and females have high and medium levels of national self-realization in terms of almost all indicators apart from «wearing national clothes». In terms of the largest number of respondents with high levels of national self-realization for 5-6 indicators found in the age range 19-20 years («acquiring of knowledge of national language», «residence within one's national terri-

tory», «respect for the historical past of one's nation», «inheriting national traditions», «national dignity», «acquiring of knowledge of national culture and traditions») and 17-18 years («pride in cultural achievements representatives of my nation», «pride in sporting and cultural achievements of the members of one's nation», «wearing national clothes», «participation in national celebrations», «aspiration for promote national ideals»). With middle level of national self-realization for 7 indicators of the largest was a group of young people aged 17-18 years («respect for the historical past of one's nation», «inheriting national traditions», «acquiring of knowledge of national culture and traditions», «acquiring of knowledge of history of one's nation», «residence within one's national territory», «concern for national interests», «pride in sporting and cultural achievements of the members of one's nation»). However, the precise trends of age dynamics were not found by any of the indicators of national self-realization in juvenility.

Key words: national self-consciousness, national self-realization, personality, age dynamics, young age.

Received October 23, 2014

Revised November 14, 2014

Accepted December 08, 2014

УДК 159.923

М.В. Станіславська
marigia.st@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО МІСЦЯ РОБОТИ

Stanislavska M.V.. The psychological aspects of organizational culture typology of future workplace / M.V. Stanislavska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 27. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 557–568.

М.В. Станіславська. Психологічні аспекти типології організаційної культури майбутнього місця роботи. У статті подано аналіз результатів експериментального дослідження особливостей типології організаційної культури майбутнього місця роботи. У рамках короткого огляду сучасних літературних джерел по даній тематиці представлено узагальнену класифікацію найпоширеніших у літературі типологій